

LISTEK.

Juridična družba v Ljubljani.

(„Juristische Gesellschaft in Laibach“.)

Zgodovinske črtice iz leta 1861 do 1868.

Dne 2. aprila 1841 skliče dr. Julij pl. Wurzbach 14 pravnikov iz raznih strok, da se posvetujejo o ustanovitvi pravniške družbe v Ljubljani. Potreba take družbe se soglasno prizna, ter se najpreje izvoli odsek, kateremu naloga bi bila, sestaviti pravila in izposlovati najvišje odobrenje.

Ta pravila sestavi dr. E. H. Costa, katera se z neznatnimi premembami sprejmo.

Iz pravil naj posnamem najvažnejše določbe.

§ 1. Pravniška družba v Ljubljani, ima namen splošno pospeševati juridično znanje, posebno pa z ozirom na deželne razmere.

§ 2. V to svrho ustanovi družba: *a)* bralno sobo in polagoma tudi knjižnico, *b)* prireja razgovore, predavanja in govorniške vaje o pravnih in državoslovnih vprašanjih v nemškem in slovenskem jeziku, *c)* pospešuje slovensko pravno terminologijo, *d)* izdaja važnejše razprave svojih članov, in ako dopuste razmere, tudi strokovne liste.

§ 3. O vsprejemu članov, kakor tudi o izključenju odločuje družba v tajnem glasovanju.

§ 4. Člani so ustanovniki, pravi člani, častni člani.

§ 8. V vodstvo društva za zastopstvo na zunaj in izvršitev sklepov se izvoli vsako leto predsednik, dva namestnika, prvi in drugi tajnik, blagajnik in računski pregledovalec.

§ 11. Prvi petek vsakega meseca je reden shod članov; sklicujejo se pa tudi izredni shodi po ljubljanskih časnikih, ako zahteva to najmanj 10 članov.

§ 12. Prvi petek marca meseca vsakega leta pa je glavna skupščina, h kateri je vabiti posebej še vse člane. Pri tej poroča tajnik o poslovanji v preteklem letu in blagajnik o računskem sklepu in o proračunu za prihodnje leto.

Imenovani odsek je sestavil tudi poseben poslovni red, ki pa nima posebnih važnih ali zanimivih določeb.

V razpravi o pravilih predlaga tedanji finančni koncipist Avgust Dimitz, naj se v §-u 2. odstavek c) »pospeševanje slovenske pravne terminologije črta«; ta predlog pa se z veliko večino odkloni.

Dr. Supanz (notar v Ljubljani) pa predlaga, naj se v pravila vsprejme tudi določba, kaj je ukreniti z družbenim premoženjem, ako preneha ali se razpusti družba. Ta predlog tudi ni obveljal, kar je pa jako obžalovati.

Odsek je potem predložil pravila deželni vladi v potrdilo, ter utemeljeval svojo prošnjo nastopno: »Novo življenje se razvija v celi Avstriji. Ustavna pota so začrtana, narodi sami so poklicani sodelovati v vseh vprašanjih, ki zadevajo njih duševni in gmotni blagor. Da pride nova preustroja v kri in meso narodov, je treba najpreje pomnožiti duševno razpoloživost ljudstva s povzdigo znanstvene omike, potem bode posejano seme, kal naše bodočnosti, vzraslo v močno drevo in rodilo obilen sad. Že dolgo se kaže v našem mestu potreba ustanovitve družbe, katera bi bila za pravnike središče v svrhu skupnih razgovorov in katera bi jim poleg knjižnice nudila tudi priliko govorniških vaj. Ta družba bode nameravani globoko sezajoči preosnovi pravnega zakonodavstva nujna potreba.«

Ta vloga s pravili se je predložila dne 14. aprila 1841 c. kr. deželnemu predsedstvu; c. in kr. apostolsko Veličanstvo je z najvišjim odlokom z dne 23. junija 1861 ustanovitev družbe odobrilo in pravila potrdilo.

Z odlokom z dne 4. septembra 1861 št. 42 fin min. ukaznega lista je pa finančno ministrstvo tej družbi privolilo prostost poštnine za vse dopise državnim in drugim oblastvom.

Iz tega se sme sklepati, da se je ta družba že iz početka smatrala za poluradno, in to potrjuje tudi dejstvo, da se je pri sklepanju o pravilih izrecno poudarjalo, da ima družba na podlagi §-a 2. li. d) pravil pravico oddajati pravna mnenja, in dejansko je bil prva leta tedanji deželni predsednik, oziroma cesarski namestnik tudi predsednik te družbe.

Prvi zaznamek šteje 89 članov, izmed Slovencev sta živa samo še dva (namreč gospoda Anton Globočnik pl. Sorodolski na Dunaju in Luka Svetec, c. kr. notar v Litiji).

V prvem letu se je vršila dne 16. januarja 1862 slovesna skupščina v proslavo 50letnice uvedbe občnega državljanskega zakonika. V tej slavnostni seji je poleg nemškega govornika govoril tudi dr. Toman v slovenskem jeziku »o civilnem pravu«. V tem znamenitem in navduševalnem govoru se je govornik spominjal velikega slovenskega pravnika drja. Tomaža Dolinarja ter je s citati iz slavnega drja. Zeillerja dokazoval nujnost in pravičnost slovenskega uradovanja, rekši: »Pravičnost in sodnijam potrebni zaup zahtevata, da postave postanejo žive, kar pa le morejo biti, če se v narodovem jeziku oznanujejo in izpolnujejo«. Tudi na banketu, ki je sledil slavnostni seji, je govoril dr. Lovro Toman v slovenskem jeziku o vpeljavi porotnih sodišč.

Omeniti se mi zdi vredno, da se je tedanji okrajni predstojnik g. Anton Globočnik spominjal v vznešenih besedah zadnjega glavnega urednika občnega državljanskega zakonika, Antona Pfliegerja viteza Wertenau, rojenega Kranjca. (Anton Pflieger se je rodil 1746 l. v Železnikih na Gorenjskem, je postal leta 1774 pravi vseučiliški profesor v Lvovu, 1778 apelacijski svetnik ravno tam, 1801 dvorni in 1806 državni in konferenčni svetnik; leta 1806 je bil povišan v viteški stan in je postal kancelar reda zlatega runa. Vsled neomejenega zaupanja cesarjevega je bil pozvan predsednikom na najvišje justično mesto. Umrl je 27. maja leta 1820 na Dunaju).

V prvem letu družbe je število članov naraslo na 131; umrla sta dva člana, izstopil je eden. Mesečnih zborovanj je bilo 7, na katerih je bilo 15 znanstvenih predavanj, najvažnejša »o razkosanju kmetijskih posestev«. V teh predavanjih, katera so dobesedno natisnjena v izvestjih tega društva, so z veliko bistrumnostjo ter s temeljitim teoretičnim in praktičnim poznanjem zakonov in deželnih razmer vtemeljevali svoja nasprotna stališča najuglednejši člani, kakor dr. H. Costa, dr. Schöppl, Avgust Dimitz, Viljem pl. Fritsch.

V drugem letu je imela družba 138 članov, mesečnih shodov je bilo 11; pri teh se je predavalo 10krat, ta predavanja so natisnjena v izvestjih.

V letu 1863 je bilo 12 mesečnih shodov; 12. marca pa zopet skupen obed, kateri je bil po poročilih jako živahen; dve napit-

nici, dr. E. H. Costa na edinost vseh narodov in dr. Ahačič ml. s citati Prešernovimi na Kranjsko deželo, sta vzbudili splošno pozornost. Predavanj je bilo 12, ki so vsa natisnjena v izvestjih družbe.

Leta 1864 je bilo 9 mesečnih shodov. V izvestjih tega letnika je priobčenih 16 pravniških člankov in slučajev; ali so se vsi ti tudi na mesečnih shodih predavali, ni natančno razvidno.

Število članov v teh letih je menjavalo od 130 do 145.

Leta 1865 je bilo 7 mesečnih shodov, predavanj pa, ki so natisnjena v izvestjih, je bilo 11.

Leta 1866 je bilo zaradi vojnih homatij in kolere v Ljubljani samo 5 mesečnih shodov in 4 obelodanjenih predavanj. V seji dne 19. oktobra 1866 je naznanil prvi tajnik, da je umirovljeni vseučiliški profesor c. kr. vladni svetnik dr. Ivan Kopač v Gradcu vso svojo jako bogato in dragoceno knjižnico, kakor tudi vse rokopise družbi podaril. Sklenilo se je, da se blagemu podaritelju izreče najiskrenejša zahvala pismenim potom in obenem v uradnem listu »Laibacher Zeitung« objavi; dalje, da se cela knjižnica záse shrani in na omaro napiše: »Knjižnica c. kr. vladnega svetnika drja. Ivana Kopača«. Ta knjižnica obsega — kakor je iz izkaza v izvestjih razvideti — 352 knjig; rokopisi pri tem očividno niso šteti.

Leta 1867 je bilo 8 mesečnih shodov in v izvestjih 9 natisnjenih razprav. Dne 16. avgusta je prvi tajnik dr. E. H. Costa, ki je bil od početka duša te družbe, zaradi preobilih družih opravil odložil tajništvo, na kar je dobil pismeno zahvalo od družbenega vodstva.

Leta 1868 je bilo samo 5 mesečnih shodov, a tiskana ni bila nobena razprava. Veliko razburjenost pa je povzročila razprava drja. Iv. Ahačiča st. o služnostnih pravicah na zemljiščih. V tej razpravi je ostro napadal politična oblastva, osobito komisije za odvezo in uravnavo zemljiških bremen. Ker se je predavatelj protivil ublažiti svoj rokopis, je shod odklonil vsprejeti to razpravo v izvestja, a nato je dr. Ahačič prijavil svoj izstop iz družbe in demonstrativno odšel.

Odložitev tajništva po drju. E. H. Costi, izstop drja. Ahačiča iz družbe in izstop družih odličnih članov, osobito članov slovenske narodnosti, so bili prvi pojavi, da družba hira in se svojemu koncu približuje.

Dne 13. novembra 1868 pozivlja »Laibacher Zeitung« člane te družbe, naj se redno vsak petek shajajo k razgovorom o jako važnih novih zakonih in zak. nskih načrtih. Prvi tak shod je bil napovedan na petek, dne 16. novembra 1868 leta, ki se pa ni vršil, kajti takrat še mlado »Konstitucionalno društvo« je razvijalo jako živahno delovanje, razpravljalo o vseh perečih dnevni, osobito političnih vprašanjih, ter pritegnilo k sebi skoro vse člane juridične družbe — od tedaj pa ni bilo več prostora za juridično družbo. To je bil zadnji pojav te družbe.

Glasom izkaza zadnjega mesečnega shoda je imela takrat družba 126 članov, knjižnica z dr. Kopačevo vred pa je brojila 1800 knjig in zvezkov, poleg raznih rokopisov in nekaj inventara.

* * *

Preteklo je torej že 40 let, odkar se ni ta družba pokazala v življenju, ni imela nikakega občnega zbora, ni izvolila nobenih družbenih funkcionarjev, ni polagala nikakih poročil ali računov, ter ni vpošiljala oblastvom nikakih izkazov. Brez dvoma je bila že davno dana prilika postopati proti družbi v zmislu §-a 20 in 26 zakona z dne 15. novembra 1867, št. 134 drž. zak., kajti v dobi dolgih let ni ta družba več zadoščala pogojem svojega pravnega obstanka.

In vendar obstoja »de jure« ta družba še dandanes! Nikdar se namreč ni sama razšla in nikdar je ni oblastvo razpustilo.

Ko je namreč ta družba brez smrtnege boja zaspala, je zadnji predsednik, tedanji c. kr. finančni prokurator dr. vitez Kaltenegger prenesel vso knjižnico in ves inventar v urade c. kr. finančne prokurate, kjer se še sedaj nahaja, ob enem se je pa — kakor sem iz prav verodostojnega vira izvedel — oblastvo naprosilo, naj se družba še ne razpusti, ampak počaka ugodnejših časov Ti so pa donesli, da se je l. 1889 ustanovilo — društvo »Pravnik«.

Štefan Lapajne.

